

נועם אליעזר

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי (ע"ד)

שיעורי מורינו הגאון רבי אליעזר רוט שליט"א

קרח תשפ"א * מס' 187

במצות נתנית מתנות כהונה אם היא גם לכהנת

וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל וגו' (במדבר י"ח, ח').

דעת ה"ערוך השלחן" ביו"ד סי' פ"א דדוקא זרוע לחיים וקיבה נותנים גם לכהנת, ולא בשאר מתנות

א) הנה בספר "ערוך השלחן" (ביו"ד סימן ס"א סעיף ל"ג) בדינא דנותנים מתנות כהונה גם לכהנת, וכדקיי"ל בשו"ע יו"ד (סימן ס"א סעיף ח') לענין חיוב נתינה לכהן זרוע לחיים וקיבה לכהן, דנותנים אותם לכהנת אפילו היא נשואה לישראל, והנותנם לבעלה ישראל קיים מצות נתינה, וכ"ש שבעלה ישראל פטור מן המתנות, כתב דדוקא זרוע לחיים וקיבה נותנים לכהנת, אבל תרומה דלא כתיב אלא אהרן (כאן) בפסוק, "וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי, ומעשר ראשון דכתיב (במדבר י"ח, כ"א) "ולבני לוי הנה נתתי לכל מעשר בני ישראל", משמע דדוקא על ידי נתינה לכהן או לוי הזכרים מקיים מצותו, כשנותן לכהנת או לוייה.

דברי ה"ערוך השלחן"

ויעוי"ש ב"ערוך השלחן" שכתב (בסעיף ל"ב) בזה"ל: "אמרו חז"ל [חולין קל"א], דמתנות אלו נותנן אפילו לכהנת ויצא ידי חובתו, דהא דכתיב ונתן לכהן אפילו כהנת במשמע ואפילו היא אשת ישראל, דכיון דקדושה לית בהו דאינן אסורים לזרים הרי היא מותרת בהן, ולא דמי לתרומה [רש"י], דבמקום דכתיב בני אהרן אמרינן בני אהרן ולא בנות אהרן, אבל בכאן דכתיב סתם כהן אפילו כהנת במשמע" - וכתב (בסעיף ל"ג) בזה"ל: "ויראה לי דבדין זה אינן אלא במתנות דזרוע ולחיים וקיבה, אבל בשארי מתנות כהונה

ולויה כתרומות ומעשרות ופדיון הבן וחרמי כהנים אין יוצאים ידי נתינה כשנתנו לכהנות ולויות, אף על פי שמעשר ופדיון הבן וחרמים מותרים לזרים, מפני שמתנות אלו אמורים בפרשת קרח, וכתיב שם במעשר לבני לוי, ובוודאי למעוטי בנות לוי הוא דאתי, וכן בכל מתנות כהונה כתיב שם וידבר ה' אל אהרן ואני הנה נתתי לך וגו', וכיון דכתיב אהרן דדוקא זכרים ולא נקבות. אבל מתנות אלו כתיב בשפטים, וכתיב סתם כהנים, ודרשינן אפילו כהנת. ולכן אף על גב דבפרשה זו כתיב גם כן תרומה כדכתיב ראשית דגן וגו', מכל מקום בעינן דוקא כהן, כדכתיב בפרשת קרח, ולכן לא מצינו בכל הש"ס שיועיל נתינה לכהנת בשארי מתנות כהונה וכן לויה במעשרות. [וביבמות צ"ט: דכחשיב אשה, שאין חולקין לה בבית הגרנות משום יחוד או משום דרושה, דמשמע דבלא"ה חולקין לה. זהו באשת כהן, כדפירש רש"י, ונותנין לבעלה. תדע שכן הוא, שהרי גם עבד נשנה שם, וכשם שהעבד הוא בשביל רבו, כמו כן אשה. ודברי תוס' בקידושין ו', צ"ע, כמ"ש הרא"ש שהיה בכורות. והתוס' עצמם בשארי מקומות לא כתבו כן. ודו"ק]. עכ"ד.

דברי ה"ערוך השלחן העתיד" בהל' תרומות דשיטת הרמב"ם דגם שאר מתנות נותנים לכהנת

ב) אולם בספר "ערוך השלחן העתיד" (בהלכות תרומות סימן נ"א אות ב') הביא דאין כן דעת הרמב"ם (פ"א מביכורים הי"א) שכתב דנותנין תרומה לכהנת. וכן בהלכות מעשרות כתב הרמב"ם דנותנין ללויה.

בסוגיא דחולין קל"א ע"ב

ג) והנה בחולין (קל"א:) גרסינן, עולא הוה יהיב מתנות לכהנתא. ופירש רש"י בד"ה לכהנת כו', וז"ל: "בת כהן אפילו אשת איש, דכיון דקדושה

לית להו דאינן אסורים לזרים הרי מותרת בהן, ולא דמי לתרומה. ואי משום ונתן לכהן, קסבר אפילו כהנת". ע"ל. והיינו, דבתחילה פירש רש"י הטעם, דשאני מתרומה דאסורה לכהנת משניסת לזר, וממילא פשיטא דאין נותנין לה. ולבסוף כתב, ואי משום ונתן לכהן, דהא גם כהנת דינה ככהן לקבל מתנות כהונה, שאין דינה כהונה לזכרים בלבד, דאפילו כהנת במשמע. - ומבואר בדברי רש"י, דנותנין תרומה לכל פנויה בת כהן, ומקיים בזה ידי חובת נתינה, כמו שנתנו לזכר מבני אהרן. ורק לאחר שנישאת לזר אין ליתנו לה משום דאסורה לה, כמו שאסור לזר.

דברי התוס' בחולין קל"א ע"ב

ד) והנה בתוס' שם בד"ה דבי רבי ישמעאל תנא כו', מתבאר כיו"ב, דיעווי"ש שפירשו ודלרבי ישמעאל לא בא למעט אלא בנשאת לזר, אבל בפנויה כיון דאכלה בתרומה דחמירא כ"ש דיהבי ליה מתנות. וחזינן דס"ל להתוס' דנותנים תרומה לכהנת, וממילא צריך לדחוק דהדרשה דכהן ולא כהנת לא אתי למעט אלא לאחר שנשאת לזר.

דברי הרמב"ם

ה) ויסוד הדין מפורש ברמב"ם (פ"א דבכורים הי"א), בזה"ל: "הנה למדת שהמתנות שניתנין לנקבות זכרים, חמש מתנות, תרומה, ותרומת מעשר, וחלה, ומתנות בהמה, וראשית הגז". עכ"ל.

קושית היעב"ץ דבת כהן

מקבלת תרומה משום אביה

ולא משום רדינה ככהן

ו) ובעיקר דברי התוס' הנ"ל (באות ד), יעווי"ש בהגהות היעב"ץ שנתקשה בזה, וכתב: "לא הבינותי זה, מה ענין אוכלת תרומה לשיתנו לה מתנות, הלא ודאי אין נותנין לה תרומה

אלא אוכלת מלחם אביה כל שלא נשאת לזר, ואז [לאחר שנשאת לזר] גם בתרומה אינה אוכלת". עכ"ד.

בתוס' כתובות מ"ז ע"ב

(ז) והנה כדברי היעב"ץ מבואר בתוס' בכתובות (מ"ז:) בד"ה לענין הפרת כו', דכשם דבת כהן יוצאת מרשות אביה כשנשאת לענין הפרת נדרים, ה"נ לענין תרומה דבת כהן יצא מרשות אביה שאינה אוכלת תרומה כשנשאת לזר. - ובאמת דיל"ע בדברי התוס', דלכאורה מה דאוכלת תרומה בעודה בבית אביה לאו מדין רשות אב הוא דעודה ברשותו לענין תרומה, אלא הוא מחמת עצמה, דהיא עצמה כהנת. ועוד צ"ב, דהלא הא דבנשאת לזר פסולה הוא לאו משום דנפקא בנשואין מרשות אב, אלא הוא דין מסויים דהוייתה לזר פוסלתה מלאכול בתרומה, ולא שייך לומר דלענין תרומה מיהא נפקא מרשותיה, כיון דלאו מדין יציאת רשות הוא. - ומוכח דהתוס' ס"ל דבת כהן מקבלת תרומה משום אביה, ולא מצד דין כהונה דידיה.

דברי הר"ש בתו"כ פרשת אמור

(ח) והנה הר"ש בפירושו לתורת כהנים, בפרשת אמור (פרשתא ה' הלכה ו'), מבואר כהתוס' הנ"ל. - דע"ש שכתב, מדת אכילה מעוטה, ואביה כשהיא פנויה מאכילין אותה. משמע דלא הוי דין מצד עצמה, אלא שאביה מאכיל אותה.

מחלק בין התוס' והר"ש לדברי היעב"ץ

(ט) אכן אין הכרע מדברי התוס' והר"ש הנ"ל דס"ל כדעת היעב"ץ דבת כהן אינה אוכלת אלא לחם אביה, ואינה יכולה לקבל תרומה מצד עצמה. אלא י"ל דס"ל דבת כהן אין לה

דין כהונה כשאר כהנים, דמשום שנולדה לאביה שהוא מזרע אהרן הכהנים, הגם דישי לה דין כהונה, אבל אין זה כמו בן כהן דדינו בכהונה אינו מחמת אביו, אלא משום שהוא עצמו מזרע אהרן הזכרים. אבל בת כהן דדינה בכהונה הוא רק משום שהיא בת כהן, וכשהיא אוכלת תרומה הוא מפני דדינה ככהנת, ואינה אוכלת תרומת אביה, ולכן אפילו לאחר שמת אביה או שתתבגר הרי היא נולדה ממשפחת כהונה. וממילא נקראת "לחם אביה". ולאחר שמת בעלה כתיב ד"שבה אל בית אביה", שחוזרת לכהונתה מחמת שהיא בת אביה.

דברי ה"תורת חיים" בסנהדרין נ"א ע"א

(י) וכבר כתב כן בספר "תורת חיים" בסנהדרין (נ"א.) לענין שריפת בת כהן שזינתה. וז"ל: "מאי רבותא דבת כהן, הא בת ישראל נמי מחללת את אביה כו'. נראה דלפשטא דקרא דאת אביה היא מחללת, לאו שאומרים עליו ארור שזו ילד, ארור שזו גדל קאמר, אלא לפי שבת כהן יש לה מקדושת אביה, שאוכלת בתרומה וקדשים ונותנים לה הזרוע והלחיים וכיוצא בהן, ועל ידי הזנות היא מחללת עצמה מקדושת אביה, לכך קאמר הכתוב את אביה היא מחללת, פירוש היא מחללת את עצמה מקדושת אביה. וכן תרגם אונקלוס בהדיא (ויקרא כ"א, ט) ובת גבר כהן ארי תתחל למעטי מקדושת אבוהא היא מתחלא, וכי קאמר לעיל ומאי חומרא שכן מחללת את אביה, היינו שמחללת עצמה מקדושת אביה קאמר". עכ"ד.

קושיית החזו"א

(יא) והנה כיו"ב ביאר החזו"א (אהע"ז סימן קמ"ח, לקידושין ל"ו ע"א). ע"ש שהקשה למה הוצרכנו למיעוט בפסוק דבת כהן פסולה לעבודה,

הרי מעולם לא נמשחו הבנות לעבודה. וז"ל: "לכאורה אין צריך קרא למעט אשה יותר מזר ישראל, וזר הוזר על כל עבודות כהונה, וכל עבודות כהונה נתנו לאהרן ובניו. והרי פנחס שהיה בשעת משיחה ולא הומשח לא היה כהן, וכמו כן בנות לא הומשחו". עכ"ד בקושייתו.

תירוץ החזו"א

ויעוי"ש בחזו"א שתירץ, וז"ל: "וי"ל דבנות שאני דהויין נטפלין לאביהן ואוכלין בתרומה, ולא עוד אלא שנותנין מתנות כהונה לכהנת, כדאמר חולין קל"ב א' ואפילו נשאת לזר, ואיכא למ"ד התם דכהן ואפילו כהנת, עד שיכתוב אהרן ובניו. - ונראה דפנחס קודם שזכה לכהונה, לא אכל בתרומה ולא לקח מתנות כהונה, ובנות אהרן אכלו בתרומה וקבלו מתנות כהונה מפני שאינן בכהונה עיקרים, אלא נטפלים. ולפיכך נסתפקו בתוס' שאין צריכין בגדי כהונה". עכ"ד החזו"א.

בתוס' בקידושין ס"ז ע"ב

דבנות אינם בברית כהונה

(יב) והנה יתבאר על פי זה מש"כ התוס' בקידושין (ס"ז:) בד"ה ולזרעו כו', דבנות אהרן אינם בברית כהונה. והקשה המהרי"ט, דהלא בת כהן הו"ל ככהן לענין מתנות כהונה וקדשים קלים. [והרש"ש תירץ, דכוונתם דלשון שירות אינה בנשים]. ויתכן לבאר, דהבנות אינם בברית כהונה מצד עצמם, ורק משום אביהם, דהברית היתה רק לזרע אהרן הזכרים. מה שאין כן כהונה שניתנה לזרעם, גם הבנות בכלל.

❖ בענין בת כהן בתורת כהונה לעבודה

וזר לא יקרב אליכם (במדבר י"ח, ד').

דברי החינוך

א הנה החינוך (מצוה ש"צ) כתב: "שלא יעבוד זר במקדש, כלומר כל מי שאינו מזרע אהרן, שנאמר (במדבר י"ח, ד') זר לא יקרב אליכם". עכ"ל.

כפולגתא דהרמב"ם והחינוך באיסור בת כהן בעבודה

ב ויעויי"ש ב"מנחת חינוך" (מצוה ש"צ סק"א) שדקדק מדברי החינוך, ששינה מלשון הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"א) שכתב: "זר שעבד במקדש עבודתו פסולה, וחייב מיתה בידי שמים כו', אי זהו זר כל שאינו מזרע אהרן הזכרים, שנאמר וערכו בני אהרן, והקטירו בני אהרן, בני אהרן ולא בנות אהרן". עכ"ל. ומשמע מדברי הרמב"ם דהבנות אינן רק פסולות לעבודה, אלא גם זרה קרינן להן לגבי עבודה. וכמו שביאר המהר"י קורקוס שם: "לאפוקי נקבות שאפילו שהם בנות כהן נקראים זרים לענין עבודה, וזהו שלמד מקרא דבני אהרן ולא בנות אהרן". ע"ש. - ומדברי החינוך ששינה מלשון הרמב"ם, ולא כתב דוקא הזכרים, משמע דלדעת החינוך אף דבת כהן פסולה לעבודה, מכל מקום אינה כמו זר, ורק הוא פסול בעלמא.

כביאור פולגתא דהרמב"ם והחינוך

ג ובביאור פולגתא דהרמב"ם והחינוך הנ"ל י"ל דנחלקו האם יש רק פסול באשה לעבודה

במקדש, וזה שיטת החינוך, שבת כהן אינה כזר. או דדין כהונה לעבודה הוא רק בזכרים, ואשה אין בה דין כהונה לעבודה כלל, וזה שיטת הרמב"ם.

חקירת המשל"מ ב"דרך מצותיך" בדין כהנת שעבדה אם היא כזר

ד ובשיטת הרמב"ם, כתב ה"משנה למלך" בספרו "דרך מצותיך", לדון האם כהנת שעבדה חייבת מיתה ככל זר או לא. ויל"ע בחקירתו, דהלא הרמב"ם כתב להדיא דנחשבת כזרה. וצ"ל דחקירתו היא רק לשיטת החינוך.

בגירסת הגמ' בזבחים ד' ע"א

ה ובגדר הפסול באשה לעבודה, יעויין בזבחים (ד') דגרסינן, מה לקבלה שכן פסולה בזר ואשה. ומשמע שיש פסול אשה מלבד פסול זר. אמנם יעויי"ש בשיטמ"ק (אות ג') שמחק תיבות אשה. ומשמע דהיינו דס"ל כהרמב"ם דאין פסול אשה כלל לעבודה, אלא שבת כהן נחשבת כמו זר.

ביאור ה"טהרת הקדש" לשיטת הרמב"ם

ו ובספר "טהרת הקודש" בזבחים (ט"ו:) כתב בביאור דברי הרמב"ם הנ"ל, דס"ל דהאשה היא כמו כהן מחוסר בגדים, שכהן מחוסר בגדים דינו גם כן כמו זר, דכשאר בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, אף על גב דמותרים לאכול מתנות וקדשים. ועוד דכתיב בני אהרן כהנים וילפינן מיניה בני אהרן ולא בנות אהרן, משמע דדוקא בני

אהרן הן כהנים. - ובספר "טהרת הקודש" בזבחים (ל"א:) הוכיח כן, מהא דלענין במה איתא בתורת כהנים (ויקרא פ"ט הלכה ז') "זריקת כהן במזבח, ואין זריקת כהן בבמה, אלא אף הגרים אף הנשים אף העבדים כשרים בבמה". וחזינן דאשה כזר לענין עבודה, וכשרה לעבודה בבמה כמו זר. ואם נימא דיש פסול אשה לעבודה, מהיכי תיתי דכשרה לעבודה בבמה, ממה דזר כשר לעבודה.

ביאור הרדב"ז

ז והנה בדעת הרמב"ם (פ"ט מביאת מקדש ה"א) דמייתי פסוק לכל עבודה ועבודה, יעויי"ש בביאור הרדב"ז שכתב: "וי"ל לפי שאינם כזרים לגמרי לאכילת תרומה והמורם מן הקדשים כאשר נתבאר במקומו, לכך צריך למעט אותם מכל עבודה ועבודה מארבע עבודות. ועדיין צ"ע". עכ"ד. - ומתבאר דהמיעוט עצמו בכל עבודה ועבודה הוא פסול לחודא, ולא מיעוט מעצם הכהונה, רק דלאחר דנתמעטו נשים מכל עבודה ועבודה ס"ל להרמב"ם דממילא אין בו דין כהונה לעבודה, דמאחר ויסוד הכהונה הוא לעבודה במקדש לעמוד ולשרת, וכמו שכתב הרש"ש בקידושין (ס"ו:) בתוס' שם בד"ה ולזרעו אחריו כו', דאין נשים בכלל ברית כהונה, לפי שכהונה לשון שירות הוא, ממילא מכיון שהן פסולות לגמרי לעבודה הוא ליה כזרה, דמאחר ואין בה שירות כלל לא שייך שיהיה בה שם כהונה.

❖ בענין כהנים משלחן גבוה קא זכו

ויאמר ה' אל אהרן בארצכם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל (במדבר י"ח, כ').

הרמב"ן על התורה (כאן) כתב "ורבותינו דרשו (ספרי קרח פיסקא קי"ט), בארצם לא תנחל, בשעת חילוק הארץ. וחלק לא יהיה לך בתוכם, בביזה. אני חלקך, על שולחני אתה אוכל". - ורבינו בחיי הוסיף: "אני חלקך, על שולחני אתה אוכל, כלומר שיזכה משולחן גבוה באותן חוקים שזיכתה לו תורה". עכ"ל.

בדרשת הספרי

(א) הנה בספרי (פרשת קרח, פיסקא קי"ט) מבואר שהכהנים לא קנו המתנות, אלא שעל שולחן גבוה הם אוכלים, וזהו הא דאמרינן משלחן גבוה קא זכו, והיינו לאכילה בלבד. - דגרסינן בספרי על הפסוק (כאן) "ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וגו' אני חלקך ונחלתך", ודרשינן: "על שולחני אתה אוכל, ועל שולחני אתה שותה. משל למה הדבר דומה למלך שנתן לבניו מתנות, ולבנו אחד לא נתן שום מתנה, אמר לו בני אף על פי שלא נתתי לך מתנה, על שולחני אתה אוכל, ועל שולחני אתה שותה, וכן הוא אומר (ויקרא ו', י') חלקם נתתי אותה מאשי, אשי ה' ונחלתו יאכלון (דברים י"ח, א)". וע"ש בפירוש רבינו הלל, שכתב דהיינו דאמרינן בכל מקום כהנים כי קא זכו, משלחן גבוה קא זכו.

כפירוש רש"י ביבמות פ"ז ע"א

(ב) וביבמות (פ"ז, ט"ז). בד"ה או בית כו', כתב דתרומה היא קנויה לכהנים, שאינה שירי שולחן מלך. אבל שירי קדשים הרי הן כמשאת פני אלקים, שהן שירי שולחנו. ע"ש. ומבואר דתרומה אינה שירי מלך, ולכן היא קנויה לכהנים, מה שאין כן חזה ושוק אינו קנוי לכהנים ששירי המלך הם. והיינו כדרשינן בספרי (כאן).

ברמב"ם פ"ה מאישות ה"ה, ובפיהמ"ש פ"ב דקידושין מ"ח

(ג) והנה מהרמב"ם (פ"ה מאישות ה"ה) מתבאר גם כן, דאין זה ממונם של הכהנים, אלא שהותר להם לאכילה בלבד. דיעוי"ש שכתב: "המקדש בחלקו מקדשי קדשים, או מקדשים קלים אינה מקודשת, מפני שלא הותרו אלא לאכילה בלבד". עכ"ל. - וכיו"ב כתב הרמב"ם בפיהמ"ש (פ"ב דקידושין מ"ח) בזה"ל: "הדברים שלוקח הכהן מקדשי הקדשים ומקדשים קלים, ממון גבוה הם, וכהנים משלחן גבוה קא זכו. ולא נתן להם הקב"ה אלו החלקים אלא לאכילה, לא שיעשה בהם אלא זה. והוא מה שאמר וזה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש וגו', כמו שהאש אין אתה משתמש בה אלא לצורך אכילה, גם כן אלו המתנות שאתה לוקח מקדשי המזבח לא תשמש בהן אלא לאכילה". עכ"ל הרמב"ם.

בתוס' במנחות ע"ג ע"א

(ד) ובמנחות (ע"ג). בתוס' בד"ה ואפילו לקדש בו כו', נתקשו דאם זרוע ולחיים וקיבה הוא משולחן גבוה, אמאי יכול לקדש בהן. - יעוי"ש דבהא דאיתא התם דגזל הגר הוא של כהן אפילו מקדש בו את האשה, הקשו התוס' דהא משמע בב"ק (ק"ט). דגזל הגר משולחן גבוה קא זכו. ותירצו התוס', דדינו שקנאו ה', ומשלחן גבוה קא זכו שאינן של כהנים. ובגזל הגר הוא דוקא קודם חלוקה. אבל לאחר שהגיע חלק של גזל הגר ליד כהן הרי הוא שלו, אפילו לקדש בו את האשה. ע"ש. - וחזינן דשיטת התוס', דחלק של כהנים בקרבנות דמשלחן גבוה קא זכו, היינו דהוי ממון גבוה אפילו לאחר שבא ליד כהן, רק שהתורה התירה אכילתו לכהנים אפילו שאינו שלהם.

בתוס' בזבחים מ"ד ע"ב

הן אמנם דהתוס' בזבחים (מ"ד): בד"ה ואפילו כו', תירצו באופן אחר קושייתם הנ"ל, דשאני גזל הגר משאר קרבנות, דאף על פי דמשלחן

גבוה קא זכו, גלי קרא דלך הוא ולבניך אפילו לקדש בו את האשה. אולם דהתוס' נתקשו בזה, דתימה הוא מה נפקא מינה במאי קנאו ה' את גזל הגר ונתנו לכהנים, למימור דמשלחן גבוה קא זכו.

בתשו' הרשב"א ח"א סי' י"ח רכל מתנות כהונה משלחן גבוה זכו

(ה) והנה בתשו' הרשב"א (ח"א סימן י"ח) ביאר, דכל מתנות כהונה זכו הכהנים משלחן גבוה. - דכתב שם דאין מברכין על נתינת כ"ד מתנות כהונה, משום דאין הישראל נותן משלו, אלא שהקב"ה מזכה אותן לכהן, ומשלחן גבוה זכו.

דברי הרשב"א

ויעוי"ש שכתב בסוף התשובה, בזה"ל: "ומנא לן דמתנות כהונה מברכין עליהו, משום דאמרינן (ב"ק י"ג). דכהנים משלחן גבוה קא זכו. וגבי [גזל הגר] דהוא ממתנות כהונה נמי אמרינן קנאו השם ונתנו לכהנים, וכדמברר בב"ק (ק"ט):, דשמעינן מינה דמאן דיהיב מתנות כהונה לא יהיה ליה מדידיה, אלא דרחמנא נינהו, כדכתיב (במדבר י"ח, ח') ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי. וכך השיב הרב רבי יוסף אבן פלט זכרונו לברכה להרב רבי אברהם ב"ר דוד". עכ"ל הרשב"א. - ועי' באבודרהם (שער ג', ברכת המצות) שהביא תשו' רבינו יוסף אבן פלאט.

ביאור דברי הרשב"א

והנה מתבאר בתשו' הרשב"א הנ"ל, שכל מתנות כהונה משולחן גבוה קא זכו, ולכן לא מברכים על נתינתם. - ונראה דהיינו משום דכל מתנות כהונה קודם שנתנו לכהן הרי הם של גבוה, וכשבא ליד כהן זכו בהם הכהנים מיד גבוה, וקנויה להם, לכן אין הבעלים מברכים על הנתינה, דמיד גבוה בא ליד הכהנים, ולא מידם.

מבאר החלקי הקרבנות דינם של גבוה גם לאחר חלוקה

אכן לענין חלקי הקרבנות כגון חזה ושוק, דינם גם לאחר חלוקה שהרי הן של גבוה, ולכן אינו יכול לקדש בו אשה. וגם לא נקרא לחם אביה, ולכן אסור לבת כהן שנתגרשה או נתאלמנה. מה שאין כן תרומה נקרא לחם אביה משום שבא לידו, והרי הן שלו, אפילו שהיה של גבוה קודם שבא לידו.

ויעוי' בספר "אתון דאורייתא" (כלל ב'), ובספרו שבעים פנים לתורה (אות ל"ב), ובספרו "בית האוצר" (ח"ב כלל י"ח אות ט"ו). - וע"ע שו"ת "שואל ומשיב" (מהודרה חמישה, יוסף דעת סימן נ"ה).

כביאור דברי הרשב"א בחולין ק"ל ע"ב

(ו) והנה לפי מה שנתבאר יש לבאר גם כן דברי הרשב"א בחולין (ק"ל:): בחילוק בין חזה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו, אבל בזרוע ולחיים וקיבה לא אמרינן דמשלחן גבוה קא זכו. והיינו דהא דזכו משלחן גבוה בחזה ושוק הוא מפני דכל זכיייתם הוא רק לאכילה, ולכן אין לעשות בהם דין. אבל זרוע ולחיים וקיבה, דמשלחן גבוה קא זכו משבא ליד כהן נעשה ממון כהן משולחן גבוה. ואתי שפיר מה שכתב הרשב"א בתשו' בשם רבינו יוסף בן פלאט שכל מתנות כהונה זכו בהם כהנים משלחן גבוה. - ויסוד דברי הרשב"א בתשו' (ח"א סימן י"ח) הוא לבאר החילוק בין חזה ושוק ובין זרוע ולחיים וקיבה, אף על פי דתרוייהו משלחן גבוה קא זכו, והיינו משום דחזה ושוק שזכו הכהנים משלחן גבוה הוא רק לאחר הקרבה והפרשה, ממילא אינו ממון כהן, אלא שהותר לו באכילה.

דברי הרמב"ן בספר המצוות

והרמב"ן בספר המצוות (שורש י"ב) כתב כיו"ב, בזה"ל: "אבל במתנות כהונה שבמקדש, כגון חלקם מן הקרבנות, לא נמנה אף נתינתם מצוה כו', אבל הם חלק השם שלקח מן הקרבנות כו'. והכלל בכל חלקי הכהנים מהקרבנות, שהם מתנות שנתן השם יתברך לאהרן ולבניו, שיהיו זוכים בהן משלחן הגבוה, שנאמר הנה נתתי לך וגו'. והנה הן חלק מחלקי מלאכת הקרבנות, שצוה בהן יאכלם, ולמי יהיו,

וכפרתם תלויה בזה, כמו שאמרו כמה דכהנים לא אכלי בשר, בעלים לא הויה להו כפרה, דכתיב ואכלו אותם אשר כופר בהם וגו', והנה הם קרבן ממש". עכ"ל הרמב"ן.

בסוגיא דחולין ק"ל ע"ב

(ז) והנה דברי הרשב"א בחידושו לחולין (ק"ל:): הנ"ל, הוא בפירוש הסוגיא התם, באופן אחר מפירוש רש"י. - דבגמ' התם גרסינן, ת"ש רבי יהודה בן בתירא אומר, משפט, מלמד שהמתנות דין, יכול אפילו חזה ושוק דין, ת"ל זה, למאי כו', להוציא בדיינין, הכא במאי עסקינן כו', דאתו לידיה בטבלייהו, וקסבר האי תנא מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין.

בשיטת רש"י

והנה רש"י בד"ה כמי שהורמו דמיין כו', פירש: "במתנות ששויים לכל הכהנים, מהני זכיה, אם קדם. אבל חזה ושוק, אינו אלא לאותו בית אב ולא מהני". עכ"ל. והיינו שחזה ושוק אם קדם כהן מאותו בית אב ונטלו אינו יכול לתובעו בדין, משום דשייכא המתנה לכל אותו בית אב, ואינו שלו אלא לאחר שבא לידו.

בשיטת הרשב"א

אולם הרשב"א פירש באופן אחר, וז"ל: "שאני חזה ושוק דכהנים משולחן גבוה קא זכו, ולאחר הקרבה והפרשה, אבל מתנות, ממון כהן הן". עכ"ל. - ובתשו' הרשב"א (ח"א סימן מ"א) ביאר, דשאני מתנה של חזה ושוק ממתנה של זרוע ולחיים וקיבה, דחזה ושוק הכהנים משולחן גבוה קא זכו, הילכך אינו שלהם אלא של גבוה, ממילא אין יכולין לעשות דין עליו. מה שאין כן זרוע ולחיים וקיבה שהכהנים לאו משולחן גבוה קא זכו, אלא הרי הוא שלהם מיד הבעלים, לכן יכולים להוציאן בדיינים.

תשו' הרשב"א ח"א סימן מ"א

(ח) דהנה בתשו' הרשב"א (ח"א סימן מ"א) כתב: "שאלת ממני עלה דהא דאמר רב חסדא המחזיק מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם, ואמרינן בחד לישנא טעמא דהוי ליה ממון שאין לו מתנות כהונה או שאכלן פטור מלשלם, ואמרינן בחד לישנא טעמא

דהוי ליה ממון שאין לו תובעים, ומותבינן עליה מהא מהא דרבי יהודה בן ברוקא משפט מלמד שהמתנות דין, יכול אפילו חזה ושוק תלמוד לומר זה. ומתריצין, הכא במאי עסקינן דאתו לידיה. ומקשינן אי דאתו לידיה מאי למימר. וקשיא לך, כיון דאיכא לאקשויי למה אי דאתו לידיה, אפילו חזה ושוק נמי. ואמאי פריך פשיטא. - תשובה. הרשב"א ז"ל הקשה קושיא זו, ותיריך דעדיפא ליה לאקשויי ממתנות גופייהו דמיירי בהו, ופריק דאתו לידיה בטיבלייהו. ושאני חזה ושוק דמשלחן גבוה קא זכו, ואחר הקרבה והפרשה. אבל מתנות, ממון כהן הם. ע"כ כו'. - ולפי שיטת הרשב"א ז"ל דהוי טעמא דחזה ושוק משום דמשלחן גבוה קא זכו, לעולם אין עושין דין, אלא כל מי שהם בידו אוכל אותם, ואין מוציאים אפילו זכה כהן אחר תחלה, דלאו ממונו נינהו, אלא משל גבוה. אבל מתנות, ממון כהן נינהו ועושים בהן דין ומוציאים מזה שנטלן, ונותנין לאותו שזכה בתחלה. - ויש בזה קצת דוחק, דנהי דמשלחן גבוה קא זכו, הרי זכה בתחלה, ולמה גוזלין אותו ממנו. ותו דאתו כהנים לאינצויי וחטפי מהדדי כיון דידיעי לעשות שלום, ושימו דמי מלחמה בלשום. ויש לתרץ, דלאו גריעותא היא גבייהו, אלא חביבותא דשלחן גבוה ליהנות ממנו, וחביבותא דמצוה היא, כדאיתא לקמן". עכ"ל הרשב"א.

קושיית ה"פרי חדש" בשיטת הרשב"א

(ט) והנה בספר "פרי חדש" (ביו"ד סימן ס"א סק"א) הקשה על דברי הרשב"א בחידושו לחולין (ק"ל:): הנ"ל, דדוקא חזה ושוק אמרינן דמשלחן גבוה זכו, ולא בזרוע ולחיים וקיבה. ממש"כ הרשב"א בתשו' (ח"א סימן י"ח) שכל מתנות כהונה, הכהנים משלחן גבוה קא זכו, ולא חזה ושוק בלבד. שהרי כתב שם דאין מברכין על נתינת כ"ד מתנות כהונה, משום דאין ישראל נותן משלו, אלא שהקב"ה זיכה אותן לכהן, ומשולחן גבוה קא זכו. וכתב שם בתשובתו, דמהאי טעמא אין מברכים על נתינתם. וקשה מדבריו בחידושו לחולין (ק"ל:): הנ"ל דדוקא על חזה ושוק לא יברך, אבל על נתינת זרוע ולחיים וקיבה וכיו"ב, דלאו משלחן גבוה קא זכו היה צריך לברך על נתינתם.

ביאור ה"פרי חדש" דאין הכהן זוכה משלחן גבוה קודם הקרבה והפרשה

ויעוי"ש ב"פרי חדש", דמחמת קושיא הנ"ל, ביאר דברי הרשב"א בחידושו לחולין (ק"ל:) באופן אחר, דאין כוונתו דדוקא חזה ושוק משלחן גבוה קא זכו, ולא זרוע לחיים וקיבה. אלא כוונת הרשב"א, שכהן אינו יכול לזכות בחזה ושוק קודם הקרבה והפרשה, שלא זכו משלחן גבוה אלא לאחר הקרבה והפרשה. וזהו שסיים הרשב"א דמשלחן גבוה קא זכו לאחר הקרבה והפרשה, דזהו דין בהקרבה והפרשה, לכן אם באו ליד כהן קודם הפרשה, אם נטלו ממנו קודם הפרשה אין צריך להחזירו, שלא זכה בה הראשון. מה שאין כן זרוע לחיים וקיבה שגם הוא משלחן גבוה, הוי ליה ממון כהן מיד משלחן גבוה, אפילו קודם שהורמו. - ועוד כתב ה"פרי חדש", דזרוע לחיים וקיבה הוי ליה כמי שהורמו, דהא לא שייך ביה הפרשה. וכמו שכתב הרמב"ן בספר המצוות (שורש י"ב) שאין לברך על הפרשת זרוע לחיים וקיבה וכיו"ב, מפני שאין שם מצות הפרשה אלא נתניה ליד כהן בלבד.

ביאור ה"פאת השלחן" דברי הרשב"א כמש"כ הרדב"ז

(י) אולם בספר "פאת השלחן" (הלכות ארץ ישראל סימן ג' אות ל"ט) השיג על דברי ה"פרי חדש", וכתב דצריך לפרש דברי הרשב"א כמו שביאר בתשו' הרדב"ז (ח"א סימן מ"א) הנ"ל, דדוקא חזה ושוק כהנים משלחן גבוה קא זכו, הלכך אינם ממון כהן כלל, ואין להוציאו בדיינים. מה שאין כן זרוע לחיים וקיבה הרי הם ממון כהן, שבא להם מיד בעלים. [ובתשו' הרדב"ז הוסיף: "ויש בזה קצת דוחק, דנהי דמשלחן גבוה קא זכו, הרי זכה זה בתחלה, ולמה גוזלין אותו ממנו. ותו דאתו כהנים לאינצויי וחטפי מהדדי כיון דידעי דלא מפקי מינייהו בדייני, וחזרו חזה ושוק כל לאלים גבר, והשלמים באים לעשות שלום ושימו דמי מלחמה בשלום. ויש לתרץ דלאו גריעותא היא גבייהו, אלא חביבותא לשלחן גבוה ליהנות ממנו, וחביבותא דמצוה היא כדאיתא לקמן". עכ"ד].

ביאור ה"פאת השלחן" דכוונת הרשב"א להוכיח מדתלוי בהקרבה והפרשה דמשלחן גבוה קא זכו

והנה ה"פאת השלחן" הוסיף, דאין לדחות ממה שכתב הרשב"א דלא זכו ביה אלא לאחר הקרבה והפרשה, דמשמע שהוא דין בהקרבה והפרשה, וכמו שביאר ה"פרי חדש". דכוונת הרשב"א בזה רק להוכיח דחזה ושוק משלחן גבוה קא זכו. דמדתלוי בהקרבה והפרשה, בהכרח דמחלקי הקרבן הם, של גבוה נינהו. וכמו שכתב הרמב"ן בהשגותיו לספר המצוות (שורש י"ב), לענין מתנות מהקרבנות, בזה"ל: "הם חלק ה' שלקח מן הקרבנות". עכ"ל. דדוקא מתנות שהם חלק ה' הרי הם משלחן גבוה.

דברי ה"פאת השלחן" דמש"כ הרשב"א בתשו' בשם מהר"י בן פלאט לא ס"ל כוותיה

ויעוי"ש בספר "פאת השלחן", שכתב דדברי הרשב"א בחידושו לחולין (ק"ל:) הנ"ל, שכתב דמתנות זרוע לחיים וקיבה לאו משלחן גבוה קא זכו, סותר לכאורה למה שהביא בתשובותיו (ח"א סימן י"ח) בשם מהר"י בן פלאט. אלא צ"ל דמה שהביא הרשב"א בשם מהר"י בן פלאט הוא דעת הר"י בן פלאט, וליה לא ס"ל.

הכרח לדברי ה"פאת השלחן"

(א) והנה יש לסייע לדברי ה"פאת השלחן" שהרשב"א לא ס"ל כדעת המהר"י בן פלאט, מדברי ספר הפרדס על הלכות ברכות מרבינו אשר בן חיים (שער ט' פרק כ"א), שכתב: "וקבלתי מפי החכם רבי יהודה נ"ר שקיבל מפי הרב רשב"א ז"ל אביו, שאין שום כלל בעולם מזה הענין שאין בו כמה פקפוקין, וכמה קושיות, ואין אחד מהם עולה כהוגן, הלכך אין לנו לטרוח ולדקדק אחר הכללים, אלא הברכה שתקנו לנו רבותינו ז"ל בעל, מברכין בעל, והברכה שתקנו לנו בלמ"ד, אין מברכין אלא בלמ"ד. וגם כן אותם כללים דכילינן על איזו מצוה חייב לברך, ועל איזו מצוה פטור אדם מלברך, כולם הם אבני תווה על אבני בוהו. אלא באותה מצוה שידענו בבירור שתקנו לנו רבותינו ז"ל ברכה, מברכין, ועל מצוה שלא תקנו רבותינו ז"ל ברכה, לא מברכין,

ושנינו אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכין לבו לשמים". עכ"ל. - והרב החיד"א בספרו "מחזיק ברכה" (או"ח סימן תל"ב סק"ו) הביא דברי ספר הפרדס הנ"ל, וכתב דמכאן עדות בן הרשב"א, שהרשב"א לא הסכים לכל הכללים בענין הלכות ברכות. - ובהכרח דמה שכתב בתשו' הרשב"א (ח"א סימן י"ח) בשם מהר"י בן פלאט, אין כן דעת הרשב"א.

קושיית ה"פאת השלחן" מסוגיא דיבמות פ"ז ע"א

(ב) והנה בספר "פאת השלחן" הקשה על דברי המהר"י בן פלאט בתשו' הרשב"א הנ"ל, דנקט דכל מתנות כהונה, הכהנים משלחן גבוה קא זכו, מסוגיא דיבמות (פ"ז). דשנינו התם, בת כהן שנשאת לישראל, ונתאלמנה או נתגרשה, ואין לה ולד, אוכלת בתרומה, כדין כל בת כהן. ואמר רב פפא אבל אינה חוזרת לחזה ושוק, משום שאינה מותרת [לאחר שנתגרשה או נתאלמנה] רק בלחם הקנוי לאביה. פרט לחזה ושוק, דמשלחן גבוה קא זכו. ופירש רש"י, תרומה היא קנויה לכהנים שאינה שייכי שולחן מלך, אבל שירי קדשים הרי הן כמשאת מאת מפני אלקים, שהן שירי שולחנו. ע"ש. וחזינן דדוקא חזה ושוק כהנים משלחן גבוה קא זכו. מה שאין כן תרומה או זרוע לחיים וקיבה, שקנויה לכהנים.

קושיית ה"פאת השלחן" מסוגיא דקידושין נ"ב ע"ב ונ"ח ע"א

ויעוי"ש ב"פאת השלחן" שהוסיף להקשות ממשנתנו בקידושין (נ"ב): דשנינו שאין כהן יכול לקדש אשה בחלקו מהקרבנות. ובגמ' אמרינן דהטעם הוא משום דמשלחן גבוה קא זכו. - ובמשנתנו בקידושין (נ"ח). שנינו שיכול לקדש אשה בתרומה ומעשרות ומתנות זרוע לחיים וקיבה. וחזינן דאין זה משום דמשלחן גבוה קא זכו, ולכן האשה מקודשת.

ביישוב קושיית ה"פאת השלחן"

(ג) והנה לפי מה שנתבאר לעיל, יש ליישב דברי המהר"י בן פלאט. דהגם דס"ל דכל מתנות כהונה משלחן גבוה קא זכו, היינו משום דכל מתנות כהונה קודם שנתנו לכהן הרי הם של גבוה, וכשבא ליד כהן זכו בו הכהנים מיד גבוה וקנויה להם, לכן אין

שבא ליד כהן. - דבהא דמבואר בסוגיא התם דתרומה בעיר הנדח, אם כבר באה ליד כהן אף על פי דאינו מחוייב לשורפם, ירקבו. ופירש רש"י, דתרומה ביד כהן הרי הוא ממונם, אבל כיון דנקרא קודש, אין לזלזל בה כולי האי לשורפו, אלא ירקבו. והקשה היד רמה, הרי מפני שנקרא קדוש יבטלו מצות עשה דאורייתא לשורפן. ותירץ, דאף על פי שבאו ליד כהן, מיקרי של שמים, דכהנים כי קא זכו משלחן גבוה, וכל היכא דאיתנייהו ממונא דגבוה נינהו. ע"ש. והיינו משום דאינו ממונם, דמחזי כממונ כהן ירקבו. ויעויי"ש ברמ"ה שכתב: "ורחמנא הוא דזכי להו לכהנים למיכלינהו בטהרה, ולזכונינהו להדדי". עכ"ל. דאף על פי שכבר בא ליד כהן, ואפילו הכי אינו ממונם אלא של גבוה, אבל התורה זיכתה להן לא רק לאכילה, אלא גם להשתמש בהן כבעלים אף על פי שאינן שלהם, ולכן מקרי לחם אביה. ועי' בשו"ת "דבר אברהם" (ח"ב סימן י"א).

נעשה ממונ כהן ממילא גם חזה ושוק הוי לחם הקנויה לאביה.

**ביישוב שיטת הרשב"א
לפ"ד ה"פרי חדש"**

אכן יש ליישב, דבסוגיא דקידושין (נ"ב:) מפורש דהטעם דהמקדש בחלקו אינה מקודשת, הוא מתרי טעמים, חדא דמשלחן גבוה קא זכו ואינן של הכהן כלל, ועוד דילפינן מקרא וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש רבי יוסי אומר כאש מה אש לאכילה אף הוא נמי לאכילה. והיינו דמה דילפינן מקרא דמן האש הוא, לאשמעינן דאפילו שבא כבר ליד כהן לא אמרינן דזכו בהו לגמרי, אלא דלא זכי בהו משלחן גבוה אלא לאכילה בלבד, ולא לקדש בהן את האשה או שאר הנאות, אף על פי דהרשות לאכילה הוי זכות ממונ. ועי' "מקדש דוד" (סימן י"ד סק"ב). ולפי זה אתי שפיר מה שכתב הפרי חדש בשיטת הרשב"א דחזה ושוק נעשים ממונ כהן.

**שיטת הרמ"ה דתרומה הוי של
גבוה אפילו לאחר שבא ליד כהן**

(טו) והנה יש לציין שיטת הרמ"ה בסנהדרין (ק"ב), דגם תרומה הוי של גבוה, אפילו לאחר

הבעלים מברכים על הנתינה, דמיד גבוה בא לכהנים ולא לידם. אבל בחלקי הקרבנות כגון חזה ושוק, גם לאחר חלוקה הרי הם של גבוה, ולכן אין יכול לקדש בו אשה. וגם אין נקרא לחם אביה, לכן אסור לבת כהן שנתגרשה או נתאלמנה. מה שאין כן תרומה נקרא לחם אביה משום שבא לידו והרי הן שלו, אף על פי דלדעת מהר"י בן פלאט היה של גבוה מקודם שבא לידו.

הערה ע"ד ה"פרי חדש" בשיטת הרשב"א

(יד) והנה לפי מה שכתב הרדב"ז וה"פאת השלחן" בשיטת הרשב"א, לא שייך דינא דכהנים משלחן גבוה קא זכו אפילו לאחר שבא לידם, אלא רק הם מזומנים לשולחן המלך לאכול הקרבן, והוא חלק מעבודת הקרבן. - אבל לפי דברי ה"פרי חדש" הוי ליה ממונ כהן ממש, ולכן אם זכה בה כהן לאחר הקרבה והפרשה ודאי עושין דין. - ויש לעיין לפי דברי ה"פרי חדש", דאם כן אמאי אין הכהנים יכולים לקדש בחלקם מהקרבנות, הרי משבאו לידם הוי ליה ממונם. וגם אמאי מבואר ביבמות (פ"ז). דדוקא תרומה מקרי לחם הקנויה לאביה, ולא חזה ושוק, הרי אם

❖ חיוב מתנות כהונה האם הוא למען יחזיקו בתורת ה' או חלף עבודתם

לכהנים וללויים למען יחזיקו בתורת ה', כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת, ושאינו מחזיק בתורת ה' אין לו מנת.

פירוש רש"י בדברי הימים

והנה בפירושו המיוחס לרש"י בדברי הימים (ב' ל"א, ד') פירש הפסוק הנ"ל, בזה"ל: "בעוד שיהא להם פרנסתם מזומנת יוכלו לעשות ולעסוק בתורת ה', לפי שלא נתנה התורה אלא לאוכלי המן, ושניים להם אוכלי תרומה". עכ"ל. ומקורו מהמכילתא פרשת בשלת. -

בב"ק (ק"ט:): בד"ה עבודתה כו', בזה"ל: "שכר עבודתה שהיינו בשרה". עכ"ל. וכן פירש רש"י בערכין (ל"ד). בד"ה הכא ברשותו כו', וז"ל: "משלחן גבוה בשכר עבודתה". עכ"ל. - וכיו"ב כתב הרמב"ן בפירושו על התורה, פרשת צו (ויקרא ו', ט').

בסוגיא דחולין ק"ל ע"ב

(ב) אולם בחולין (ק"ל): איתא, אמר רב שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן מנין שאין נותנין מתנה לכהן עם הארץ, שנאמר (דברי הימים ב' ל"א, ד') ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת

ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל לנחלה חלף עבודתם אשר הם עובדים (במדבר י"ח, כ"א).

**כפשטא דקרא, ובדקדוק
לשון רש"י וחרמב"ן**

(א) הנה מפשטא דקרא חזינן דחיוב ליתן המתנות ללויים הוא כדי לתת להם חלף עבודתם באהל מועד. - וגם הכהנים מקבלים מתנותיהם חלף עבודתם, כמש"כ רש"י

ומבואר דמה שניתנו המתנות לכהנים ולויים הוא כדי שיהיה להם פנאי ללמוד וללמד.

דברי הלבוש

ג) והנה הלבוש ביו"ד (סימן ס"א סעיף ז) כתב כיו"ב, וז"ל: "ויתנם לכהן חבר אם ישנו שם, שהוא קודם לעם הארץ, שלא צוה הקב"ה לתת מתנות לכהנים אלא כדי שיהיה להם סיפוקם בריוח, ויהיה להם פנאי לעסוק בתורה, כענין שנאמר ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנות לכהנים וללויים למען יחזיקו בתורת ה', ואמרו רז"ל כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנות". עכ"ד.

דברי הרמב"ם

ד) והרמב"ם (פי"ג משמיטה ויובל הי"ב הי"ג) כתב: "ולמה לא זכה לוי בנחלת ארץ ישראל ובביזתה עם אחיו, מפני שהובדל לעבוד את ה' לשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים, שנאמר יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל. לפיכך הובדלו מדרכי העולם, לא עורכין מלחמה כשאר ישראל, ולא נוחלין, ולא זוכין לעצמן בכח גופן, אלא הם חיל השם שנאמר ברוך ה' חילו, והוא ברוך הוא זוכה להם שנאמר אני חלקך ונחלתך. - ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו, והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו, ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשהו האלקים, ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים, ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזכה לכהנים ללויים, הרי דוד ע"ה אומר מנת חלקו, וכוסי אתה תומיך גורלי". עכ"ל.

דברי ספר הבתים מקור להרמב"ם

ובספר הבתים (ספר המצוות, עשה קכ"א) כתב, דמקור דברי הרמב"ם הוא מסוגיא דחולין (ק"ל): דחיוב מתנות כהונה הוא כדי שיהיו הכהנים והלויים פנויים לעבודת ה'. וכן ממדרש תנחומא (פרשת תרומה פיסקא א'), דשתי תרומות בחר הקב"ה, אחת למשכן ואחת לכהנים, תרומת כהנים, על מנת שיהיו בני תורה.

חיוב מתנות כהונה כדי להחזיק ידי כהנים ולויים

ה) וחזינן דעיקר מצוות מתנות כהונה הוא כדי להחזיק יד כהן ולוי כדי שיהיו יכולים ללמוד וללמד, והיינו דכתיב כאן בפרשת קרח, "ויאמר ה' אל אהרן בארצם לא תנחל וחלק לא יהיה לך בתוכם אני חלקך ונחלתך בתוך בני ישראל" (במדבר י"ח, כ'). ועוד כתיב, "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה נתתי ללויים לנחלה על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה" (במדבר י"ח, כ"ד). - וכן כתיב בפרשת ראה, "ושמחתם לפני ה' אלקיכם אתם ובניכם ובנותיכם ועבדיכם ואמהתיכם והלוי אשר בשעריכם כי אין לו חלק ונחלה אתכם" (דברים י"ב, י"ב). - וכן כתיב בפרשת שופטים, "לא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה עם ישראל אשי ה' ונחלתו יאכלון. ונחלה לא יהיה לו בקרב אחיו ה' הוא נחלתו כאשר דבר לו" (דברים י"ח, א' - ב').

דברי הר"ן בנדרים ס"ב ע"א

ו) ויעויין בדברי הר"ן בנדרים (ס"ב) בד"ה אי הכי כו', שכתב דמצוה להחזיק תלמידי חכמים בזמן הזה, כעין התרומות ומעשרות בזמן המקדש שהיו להחזיק ידי כהנים ולויים הלומדים תורה. - וכיו"ב כתב החינוך (מצוה ת"ג).

דברי הספורנו פרשת ויחי

והנה הספורנו בפרשת ויחי (בראשית מ"ט, י"ג) כתב כיו"ב, בזה"ל: "זבולון לחוף ימים ישכון. בארצו. כי יירש מקום חוף ימים. והקדים זבולון העוסק בפרקמטיא ליששכר העוסק בתורה, וכן משה רבינו בברכתו, באמרו שמח זבולון בצאתך, ויששכר באהליך (דברים ל"ג, י"ח). כי אמנם אי אפשר לעסוק בתורה מבלי שישגיג האדם קודם די מחסורו כדי שיעסוק בתורה, כמו שאמרו בזבולון, הנה עבודת האל יתברך בהשתדלות העוסק בתורה תהיה מיוחסת לשניהם. וזאת היתה כוונת התורה במתנות כהונה ולויה, שיסייע כל העם לתופשי התורה, שהם הכהנים והלויים, כאמרו יורו משפטיך ליעקב (בראשית ל"ג, י'), ויזכו כולם לחיי עולם, כאמרם (סנהדרין צ"ב) כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא". עכ"ל.

ויעויין"ש בספורנו, על הפסוק "יששכר חמור גרם וגו', וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד" (בראשית מ"ט, י"ד - ט"ו), שכתב: "ויט שכמו לסבול, שני מיני המשא, והם עול תורה ועול צבור, כאמרם ז"ל (מו"ק ז'). האי צורבא מרבנן דאיתיה במתא, כל מיילי דמתא עליה. ויהי למס עובד. וההמון העובד כל מלאכת עבודה בעסקי חיי שעה, היה לו למס עובד, כאמרם ז"ל (יומא ע"ב): שבני עירו מצווים לעשות מלאכתו". עכ"ל.

בתש"ו מהריט"ץ

ז) וביסוד הנידון אם מתנות כהונה הוא חלף עבודתם כמו מעשר, כתב בשו"ת מהריט"ץ (סימן ק"ד) בזה"ל: "וגם כי אחרי העיון והדקדוק בפסוקים בענין מתנות כהונה מצינו הפרש ושינוי בין הכהנים ללויים, רצוני בין המעשר שנוטלים הלויים למתנות כהונה, שהרי בלויים כתיב ולבני לוי הנה נתתי כל מעשר בישראל חלף עבודתם אשר הם עובדים באהל מועד וגו', וכתיב בתריה כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם באהל מועד וגו'. הרי מצינו במעשר הלויים קראו הקב"ה שכר. האמנם בכהנים לא מצינו בכל הפרשה שהוזכר בה שכר, ולא חלף עבודה כלל, אלא אדרבא כתיב עבודת מתנה. ופירש הרמב"ן זלה"ה שהרצון בו שאין העבודה זו בזויה לכם, כשאר עבדי מלכים, אלא אדרבא מעלה היא ומתנה לכם לחשיבות, ע"כ נמצא שלא מצינו שכר בכהונה. - ולכן מרגלא בפומיה דתלמודא, כ"ד מתנות כהונה, שאינם שכר אלא מתנה. - ואם כן היה לנו ללמוד מכאן שהשליח צבור, כיון שהם במקום כהנים, אין ראוי שיטלו שכר. מכל מקום בנדון דידן אתי שפיר, ודמו לכהנים, שכשם שהכהנים משמשים עומדים בבית המקדש, ואין להם שכר קבוע אלא מתנה נותנים להם, גם שליח צבור שאינו נוטל פרס, אלא מתנה נותנים לו, ומוחלים לו המס, ועליהם תבא ברכת הטוב". עכ"ד.

ויעויין"ש שסיים: "וגם הכהנים הנגשים אל ה' להתפלל בשכר, לא שויינהו טועים ח"ו, כפי מה שכתבנו, שלא מצינו שכר בכהנים, דהא איכא לדחויי ולמימר דאפילו אם לא הוזכר בפירוש שכר, מכל מקום שכר מקרי". עכ"ד.

**ביאור המהר"ם די לאנזאנו
בספרו "שתי ידות"**

יב) אכן מצינו בספר "שתי ידות" למהר"ם די לאנזאנו (בעמוד פ"ד ע"ב) שביאר דבמתנות כהונה ולויה נכללו תרי עינינים, דמאחר שהעסק בתורה גדול ונחמד בעיני הקב"ה, ציוה לתת להם כל צרכם כ"ד מתנות כהונה, ולא שהיה רק חלף עבודתם שהם עובדים בבית המקדש, אלא הוא גם כן שלא יפנה לבבם לעסקי העולם כלל, ויעבדו במקדש בשעת העבודה, וכשיהיו פנויים מעבודה יעסקו בתורה.

דברי ה"אור החיים" כאן

יג) והנה כיו"ב ביאר ה"אור החיים" (כאן, במדבר י"ח, כ"ד) בזה"ל: "כי את מעשר וגו' נתתי ללוים לנחלה, על כן אמרתי להם בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה. ולמעלה הוא אומר (במדבר י"ח, כ"א) ולבני לוי נתתי כל מעשר בישראל וגו' חלף עבודתם. נראה כי מתנת מעשר זה שנתן ה' ללוים יש בו שני דברים, האחד חלק הנוגע להם בארץ, והשני שאינם טורחים בארץ לעשות שבע מלאכות הצריכות עד שיהיו חטים ממורחים, לזה אמר הכתוב שני דברים, חלף חלקם בארץ, וחלף עבודתם ישראל עומדים ועושים מלאכתם, כדי שיהיו מופנים לעבודת אוהל מועד כו". עכ"ד.

**כהא דנטלו הכהנים נחלה בשאר
הארצות אף שקיבלו מתנות**

יד) והנה לפי מה שנתבאר דהמתנות היו מחמת תרי גוונים, חדא מפני שאין להם נחלה כדי שיהיו עוסקים בתורה. ועוד, חלף עבודתם. י"ל דזהו דוקא בארץ ישראל, אבל בחו"ל שאינם עושים עבודה במקדש, וגם אין נחלה לכל ישראל, לא קיבלו מתנות. אבל בשאר הארצות, לשיטת הרמב"ם (פ"ג דשמיטה ויובל ה"י י"א) או לעתיד לבוא, לשיטת הסמ"ג (לאוין רע"ו) דיטלו הכהנים והלוויים חלק בארץ. אף על פי שלא יקבלו מתנות כדי שיהיו פנויים ללמוד תורה מפאת שאין להם נחלה, מכל מקום הרי יהיה להם נחלה, אבל יקבלו חלף עבודתם באהל מועד.

קדשי מזבח. וז"ל: "שלוים דהיו מורי התורה לישראל, הוצרך להאכיל להם תרומה, שלא היה להם חלק בארץ, כדי שיהיו פנויים כל היום לעסוק בתורה. וכן כתיב (דברי הימים ב' ל"א, ד') ויאמר לעם ליושבי ירושלים לתת מנת לכהנים וללוים למען יחזקו בתורת ה' וכו'. ואף דלענין עשר מתנות שבמקדש לא חילקה התורה כלל בין תלמיד חכם לעם הארץ, רק חלק כחלק יאכלו, וכמו דכתיב בפרשת צו וכל מנחה בלולה בשמן וחריבה לכל בני אהרן תהיה איש כאחיו. ולפי מה שכתבנו ניחא, דמתנות שבמקדש הוא בשביל שער עבודתם באהל מועד, וכמו דכתיב בפרשת קרח כי שער הוא לכם חלף עבודתכם באהל מועד, ועבודה יד הכל שווין בה, שגם הכהנים עמי הארץ היו עובדין בעבודה, כמו התלמידי חכמים, ולפיכך מתנות שבמקדש לא נתנו אלא לאנשי משמר העוסקים בעבודה באותו שבוע. אבל עשר מתנות שבגבולין שניתן לכל כהן שירצה, אף שאינו עובד אז עבודה במקדש, ולא היה רק בשביל שיהא פנוי לעסוק בתורה, ולפיכך לא ניתנו לכהן עם הארץ, דהעם הארץ אינו עוסק בתורה, ופשוט הוא. ולכן לא נטלו חלק בארץ, ובשביל זה זכתה להם התורה כל עשר מתנות שבגבולין תרומות ומעשרות וחלות וראשית הגז ומתנות ופדיון הבן". עכ"ד.

הערה בדברי ה"בנין שלמה" הנ"ל

יא) אכן יש להעיר מהא דאיתא בירושלמי (פ"ב דסנהדרין ה"ו) דכל כ"ד מתנות הם למען יחזקו תורת ה'. דגרסינן התם, תירגם יוסי מעוני בכנישתא בטיבריה, שמעו זאת הכהנים, למה לית אתון לענין באורייתא, לא יהיית לכוון כ"ד מתנתא. ע"ש. - וגם מסוגיא דחולין (ק"ל): משמע דחזה ושוק לא ניתן אלא לכהן העוסק בתורה, כדפרכינן בגמ' אטו חזה ושוק מי לא בדיינין מיחלקו. ופירש רש"י, כלום היה יכול לתתם לכהן עם הארץ, והא מנת ניהו. - ובאמת דמהפסוק (כאן) שנזכרו הלוויים, כתיב להדיא דהוי חלף עבודתם, וחזינן דמעשר ראשון הוי חלף עבודתם, אף על פי שאינו ממתנות המקדש.

בתשו' "מוצל מאש"

ח) ובתשו' "מוצל מאש" (סימן נ"ד) כתב גם כן דמהפסוקים משמע דדוקא מתת הלוויים הוא חלף עבודתם. - אלא שבשתב"ז ב"זוהר הרקיע" כתב להדיא דגם הכהנים מקבלים מתנותיהם חלף עבודתם.

בתשו' מהרש"ם

ט) ובתשו' מהרש"ם (ח"ב סימן ר"י במפתחות), העיר, דהדברים מפורשים בספרי פרשת קרח (פיסקא קי"ט), כל מצוות כהונה קנאו לשם ונתנו לכהונה חלף עבודתם דברי רבי יאשיה. ע"ש. ומבואר מדברי רבי יאשיה שכל המתנות הם חלף עבודתם. - וז"ל המהרש"ם: "ולפי מה שכתוב בקצות החושן ונתיבות המשפט סימן רמ"ג דכהנים דכתיב בהו חלף עבודתם הוי כפועלים, לכן הוי כבעל כרחן עבדי. אבל בגוף דבריהם, הנה ביד אפרים ליו"ד סימן ס"א בהג"ה העיר דקרא כתיב רק בלוים. ובתשו' מוצל מאש סימן נ"ד חקר בזה. אבל אני מצאתי באור זרוע בשו"ת שבסוף הלכות תפלה סימן קי"ג, ורמז אליו בדרכי משה אורח חיים סימן נ"ז, דמפורש דגם בכהנים כן הוא. וכן הוא בתשו' מהר"ם בר ברוך החדשות סימן קי"ב. וע"ע ברש"י ערכין (דף ל"א.) ורשב"א ואסיפת זקנים ב"ק (ק"י.) בזה. אבל יש להפליא על כולם שלא הביאו מספרי סוף פרשת קרח, בפסוק ולבני לוי הנה נתתי וגו', וז"ל כל מצות כהונה קנאו לשם ונתנו לכהונה חלף עבודתם דברי רבי יאשיה, ורבי יונתן אומר אף זו קנאו השם ונתנה ללוים, שנאמר וכל מעשר וגו' ואומר ולבני לוי וגו' חלף עבודתם וגו'. וגם רבי יונתן לא פליג, אלא מוסיף שגבי המעשר קנאו השם, שהרי אמר אף זו וכו', כדאיתא כהאי גוונא בקידושין (דף ל"ט ע"א), ורש"י ד"ה תני. ועיין תבואות שור סימן ל"ו ס"ק ע"ד מה שכתב בזה". עכ"ד. - וכ"כ בתשו' מהרש"ם (ח"ו סימן כ"ד, וח"ו סימן קל"ו). - ועיין מה שכתב הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (ח"ב סימן י"א).

**חילוק ה"בנין שלמה" בין קדשי הגבול
דהוא למען יחזקו בתורה, ובין
קדשי מזבח דהוא חלף עבודתם**

י) ובתשו' "בנין שלמה" (ח"א סימן ל"ג) עמד בזה, וכתב לחלק בין קדשי הגבול ובין

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
(ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46
לפקודת מס הכנסה.

משרד:

רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091

דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute

Office:

21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

השנת הראב"ד על הרמב"ם

דהנה הרמב"ם (פי"ג משמיטה ויובל ה"י והי"א) כתב: "כל שבט לוי מוזהרין שלא ינחלו בארץ כנען כו', יראה לי שאין הדברים אמורים אלא בארץ שנכרתה עליה ברית לאברהם ליצחק וליעקב, וירשוה בניהם, ונתחלקה להם. אבל שאר כל הארצות שכובש מלך ממלכי ישראל, הרי הכהנים והלויים באותן הארצות ובביזתן, ככל ישראל". עכ"ל. והראב"ד השיג, דאם כן לא יטלו בהם תרומות ומעשרות, כי הם היו תחת חלק הארץ. ע"ש. והיינו, דבארצות שקיבלו נחלה, לא יזכו בתרומות ומעשרות.

קושיית ה"פרשת דרכים" על הסמ"ג

ובספר "פרשת דרכים" (דרוש שישי) הקשה על דברי הסמ"ג (לאוין רע"ו) שכתב דלעתיד לבוא יטלו הכהנים והלויים חלק בארץ. והקשה דעל דרך הראב"ד לא יזכו כהנים ולויים לעתיד לבוא בתרומות ומעשרות משום שיהיה להם חלק בארץ.

ביישוב הקושיא

אכן לפי מה שנתבאר י"ל דיש חילוק בין גולה לארץ ישראל בזמן המשיח או שאר הארצות, דבגולה שאינם עושים עבודה במקדש וגם אין הנחלה לכל ישראל, ולא קיבלו מתנות כלל. מה שאין כן לעתיד לבוא לדעת הסמ"ג, או בשאר ארצות לדעת הרמב"ם, אף על פי שלא קיבלו מתנות כדי שיהיו פנויים ללמוד תורה על שאין להם נחלה, אבל יקבלו חלף עבודתם באהל מועד.

